

PRIČA O PARIŠKIM JAVNIM GRADSKIM ZDENCIMA

Branka Beović, dipl. ing. građ.

Toplinski val koji je prošloga ljeta zahvatio Europu još je jednom opravdao postojanje javnih gradskih zdenaca na kojima stanovnici, prolaznici, turisti i četveronožni ljubimci mogu utažiti žeđ. U broju 88, časopisa *Hrvatske vode* u rubrici *Zanimljivosti* objavljen je članak o zagrebačkim viktorija zdencima od milja zvanim *Franceki*. I Pariz ima svoje *Franceke*. To su *Wallaceovi zdenci*. Parižani ih od milja zovu *Wallaceicama*. Ovo je priča o njima.

Ime su dobili po Sir Richardu Wallaceu, engleskom kolekcionararu umjetnina i filantropu, koji je financirao njihovu izgradnju. Iako rođen u Londonu, veći je dio života proveo u Parizu. Nakon smrti oca, 1870. godine, naslijedio je veliko bogatstvo. Za vrijeme opsade Pariza tijekom Francusko-pruskog rata (1870.-1871.) ostao je u Parizu želeći biti koristan. Osnovao je bolnicu, brinu se za prijem žrtava bombardiranja, dijelio živežne namirnice stanovništvu. Bilo je to iznimno teško vrijeme za Pariz i

njegove stanovnike. Od pruskih bombardiranja teško su stradali akvedukti koji su Pariz opskrbljivali vodom pa vode nije bilo dovoljno, nije bila dobre kvalitete, a k tome je bila i jako skupa. Zbog toga je Wallace odlučio darovati Parizu pedesetak javnih zdenaca kako bi siromašni mogli piti kvalitetnu vodu bez naplate.

Inspiraciju za svoje zdence Wallace je našao u londonskim javnim zdencima za piće. Povijest ovih zdenaca podsjetnik je na to koliko je voda nekada bila onečišćena i zagađena da su alkoholna pića bila sigurnije, ali paradoksalno jeftinije piće, od takove vode. U prvoj polovini 19. stoljeća devet privatnih vodovoda vršilo je opskrbu Londona vodom, ali nje nije bilo niti dovoljno, a ni njena kvaliteta nije bila zadovoljavajuća. Često je dolazilo do epidemija kolere.

Stoga su Samuel Gurney i Edward Thomas Wakefield 1859. godine osnovali udrugu *Drinking Fountain*

Veliki Wallaceov zdenac (snimila B. Beović)

Detalj zdenca - četiri karijatide (snimila B. Beović)

Ugradbena verzija Wallaceovog zdenca (snimila B. Beović)

Mali Wallaceov zdenac (snimila B. Beović)

Wallaceov zdenac s čašama (<http://www.parisbalade.fr/les-fontaines-wallace-a-paris>)

R. Wallace kao Wallaceov zdenac, karikatura Georges Lafossea objavljena u Le Trombinoscopeu (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Richard_Wallace_by_Georg_Lafosse.jpg)

Association (MDFA) s ciljem da osiguraju besplatnu, zdravstveno ispravnu vodu za piće svima, a posebno siromašnima postavljanjem javnih zdenaca. Prvi takav javni zdenac u Londonu svečano je otvoren 21. travnja 1859. godine. Tisuće ljudi okupilo se na otvorenju kako bi besplatno mogli popiti čašu zdrave, pitke vode. S vremenom su mnogi zdenci dobili i dodatke za pojenje konja, krava i pasa pa je 1867. godine Udruga promijenila ime u *Metropolitan Drinking Fountain and Cattle Trough Association*.

Izgled ovih javnih zdenaca mijenjao se tijekom vremena, ali princip je ostao isti. Zdenci su imali tri dijela: cijev kroz koju je voda kontinuirano istjecala, bazen u

kojem se voda skupljala te metalnu čašu pričvršćenu lancem za zdenac, a nalazila se u bazenu s vodom. Željni prolaznici uzeli bi čašu, popili vodu pa zatim čašu vratili u bazen. Svi su oni koristili istu čašu budući da se tada smatralo da voda koja teče po njoj čini čašu čistom. Tek početkom 20. -tog stoljeća čaša je uklonjena iz uporabe.

Wallace je želio nešto drugo za Pariz. Njegovi su zdenci trebali biti dovoljno visoki da ih se može vidjeti izdaleka, lijepog izgleda i praktični za korištenje, od materijala koji je otporan na vremenske prilike, lagan za obradu i održavanje, a da troškovi izrade budu što povoljniji kako bi ih se moglo instalirati što više. Veliki ljubitelj umjetnina želio je da zdenci, uz funkciju koju

Milenijski zdenac (snimila B. Beović)

Milenijski zdenac - pogled s druge strane (snimila B. Beović)

Zdenci Poings d'eau (snimila B. Beović)

Zdenci Poings d'eau (snimila B. Beović)

moraju ispuniti, budu i ukras. Zbog toga je Wallace angažirao poznatog francuskog kipara, **Charles-Auguste Lebourg** iz Nantesa. Lebourg je uzor vjerojatno našao u skulpturi *Tri gracije* koje nose brončanu urnu sa srcem Henrija II, francuskog kipara Germain Piona iz 16. stoljeća te nimfama *Fontane nevinih* Jean Goujona.

Zdenci su proizvedeni u umjetničkoj ljevaonici *Val d'Osne*.

Postoje četiri tipa Wallaceovih zdenaca: veliki, ugradbeni, mali i model sa stupovima.

Veliki Wallaceov zdenac visok je 2, 71 metra i težak oko 610 kilograma. Na osmerokutnom postolju stoje četiri leđima okrenute kariatide koje nose šiljastu kupolu iz čijeg središta u tankom mlazu teče voda i pada u bazen.

Kariatide predstavljaju dobrotu, jednostavnost, milosrđe i trezvenost. Ali predstavljaju i četiri godišnja doba: dobrota – zimu, jednostavnost – proljeće, milosrđe – ljeto i trezvenost – jesen. Jedna od druge razlikuju se po držanju koljena ili načinu kako nose tuniku. Za zdenac su lancima bile pričvršćene dvije čaše koje je nakon uporabe trebalo potopiti u vodu. Čaše su iz higijenskih razloga uklonjene tek 1952. godine.

Spomenula sam da ih Parižani od milja zovu *Wallaceicama*. Prva *Wallaceica* je instalirana u kolovozu 1872. godine na *Bd de la Villette*. Kroničari su zabilježili da je na otvorenju vladalo veliko zanimanje i svi su željeli kušati vodu iz nje. Uspjeh koji su zdenci postigli kod stanovnika Pariza potaknuo je gradsku upravu da instalira nove zdence pa ih je krajem 19. -tog stoljeća bilo već 86. Raspoređeni su po trgovima i raskrižjima. Za raspored je bila zadužena gradska uprava, odnosno direktor Vodovoda i kanalizacije Pariza, **Eugène Belgrand**.

Ugradbeni Wallaceov zdenac visok je 1, 96 metara i težak oko 300 kilograma. Tanki mlaz vode teče u bazen iz glave najade. Ovaj model bio je namijenjen za ugradnju na mjestima gdje se nalazi puno ljudi: bolnicama, vojarnama i sličnim mjestima, a u uporabi je danas ostao još samo jedan.

Mali Wallaceov zdenac visok je 1, 32 metra i težak oko 130 kilograma. Ovaj model ima pritisno dugme, a ima ih u javnim parkovima i na igralištima za djecu.

Zdenci Poings d'eau (snimila B. Beović)

Zdenac Totem (snimila B. Beović)

Najmlađi je Wallaceov zdenac sa stupovima koji je visok 2, 50 metra i težakoko 500 kilograma. Sličan je velikom, a da bi se smanjili troškovi i pojednostavnila izvedba /veliki Wallaceov zdenac ima osamdesetak dijelova/ karijatide su zamijenjene stupovima. Njih su u Parizu trenutno dva.

Richard Wallace je umro u Parizu 1890. godine. Po vlastitoj želji sahranjen je na groblju *Père-Lachaise*. Lady Wallace je nakon smrti, 1897. godine, oporučno ostavila njegovu bogatu umjetničku zbirku Britaniji. Lebourg je umro siromašan 1906. godine u Parizu. Richardu Wallacu bogatstvo nije donijelo niti sreću niti zadovoljstvo.

Wallaceovi zdenci su postali integralni dio Pariza. Od njihovog postavljanja prije 144 godine uvijek su bili omiljeni među stanovništvom. Tijekom Drugog svjetskog rata respektirali su ih i njemački osvajači. Većina i danas isporučuje pitku vodu. U funkciji su 24 sata dnevno od 15. ožujka do 15. studenog. Prije zimskih mjeseci ih isprazne da bi ih se zaštitilo od smrzavanja. Redovito ih održavaju, a svake dvije godine ponovno obojaju. Osim u Parizu ima ih i u drugim francuskim gradovima te diljem svijeta: Americi, Kanadi, Brazilu, Južnoafričkoj Republici, Španjolskoj, Portugalu, Velikoj Britaniji, Mozambiku, Švicarskoj, Kini, Izraelu, . . .

Pariški vodovod nastavlja tradiciju pa i danas postavlja nove javne zdence. U nastavku je predstavljeno nekoliko modernih.

Fontaine du Millénaire, Milenijski zdenac, zdenac RADI ili „Ona koja nosi vodu“

SAGEP (*Société anonyme de gestion des eaux de Paris*) je 2000. -te godine organizirao natječaj za novi tip javnog zdenca na kojem je pobijedila grupa RADI Designers (*Recherche Autoproduction Design Industriel*). Rezultat je Milenijski zdenac, zdenac RADI ili „Ona koja nosi vodu“.

Zdenci su visoki 1, 68 metara i predstavljaju ženu koja nosi vodu. Mali stalni mlaz vode teče iz njezinih „ruku“. Do danas je instalirano ukupno njih osam. Jedan se nalazi pored crkve *Notre-Dame* na Trgu Ivana-Pavla II. Za razliku od Wallaceovih, *Milenijski zdenci* uglavnom nisu dobro prihvaćeni jer mnogi misle da se ne uklapaju u povijesni dio Pariza.

Zdenci „*Les Poings d'eau*“ instalirani su u listopadu 2012. godine. Djelo su kamerunskog umjetnika *Pascale Marthine Tayoua*. Pet različitih skulptura, grupa figura s neobičnim bijelim šeširima i ispruženom stisnutom šakom, smješteno je uzduž *Bd Davout* u 20. -tom arondismanu na raskrižjima s *rue Saint-Blaise*, *rue des Réglises*, *rue Charles et Robert*, *rue Paganni* i *Square de la Gascogne*. Pritiskom na dugme voda za piće teče iz šake pa ih zovu i „Vodenim šakama“. Figure su inspirirane modernim afričkim lutkama.

Zdenci *Totem* su mobilni zdenci, jednostavni za montažu i održavanje. Prvobitno su bili namijenjeni za postavljanje tijekom brojnih kulturnih manifestacija i drugih događanja koji su se održavali u Parizu. Svaki zdenac ima četiri izljevna mjesta. Od proljeća 2012. godine dva takva zdenca instalirana su ispred gradske vijećnice, dva uz rijeku Senu. Danas ih ima ukupno osam.

Iako pristup pitkoj vodi većini stanovnika više ne predstavlja nikakav problem, za beskućnike su javni zdenci i danas jedini besplatni izvor pitke vode. Ali ne samo za njih, i svi ostali prolaznici mogu na njima utažiti svoju žeđ. Ako ste žeđni, a u Parizu ste, sve što trebate napraviti je potražiti neki od navedenih javnih zdenaca. I poslije 144 godine Wallaceovi zdenci još su uvijek dio svakodnevnog života. Sir Richard Wallace i Charles-Auguste Lebourg mogu biti ponosni jer je njihovo djelo ispunilo njihove namjere. Zdenci i danas služe svojoj svrsi, a k tome i doprinose šarmu Pariza. Wallaceovoj zbirci umjetnina danas se dive brojni posjetitelji Londona, a Wallaceovim zdencima posjetitelji i stanovnici Pariza. ■

LITERATURA:

Barozzi J. (2010.): Paris de fontaineenfontaine, Parigramme, Pariz
[www. enciklopedija. hr](http://www.enciklopedija.hr)
[www. parisbalade. fr](http://www.parisbalade.fr)
[www. wikipedia. fr](http://www.wikipedia.fr)
 brošure Pariškog vodovoda